

*Димитрије Милић,
дугогодишњи судија Врховног суда Србије, адвокат у Београду*

Однос између ауторских и сродних права

Резиме

Сродним правима ни на који начин не могу се вређати ауторска права аутора као интелектуалног творца дела.

Аутору, односно носиоцу ауторских права и носиоцу предмета сродних права припадају имовинска права у складу са законом и она могу бити ограничена само у случају и на начин предвиђен законом.

Пријенос ауторских права и предмета сродних права може се вршити наслеђивањем и уговором изузев моралних права аутора и индеријеријора.

Имовинска права аутора и носилаца сродних права припадају аутору и носиоцу сродних права за животи и одређено време после смрти предвиђено законом.

Страни држављани уживају ауторскоправну заштити и сродноправну заштити на територији наше земље.

Кључне речи: *аутор, индеријеријор, фонограм, видеограм, емисија, база података.*

Ауторско дело

Ауторско дело је оригинална духовна творевина која се појављује као резултат интелектуалног рада аутора изражена у одређеној форми, без обзира на уметничку, научну или другу вредност, намену дела његову величину, садржај и начин испољавања и допуштеност јавног саопштавања његове садржине.¹⁾

Према Закону о ауторским и сродним правима ауторским делом се нарочито сматрају: писана дела (књиге, брошуре, чланци), говорна дела (предавања, говори, беседе и др.), драмска, драмско-музичка, кореографска и пантомимска дела, као и дела која потичу из фолклора, музичка дела са речима или без речи, аудио-визуелна дела (филмска и телевизијска дела), дела ликовне уметности (слике, скулптуре, графике, скице, цртежи и др.), дела архитектуре, примењене уметности и индустријског обликовања, картографска дела (географске и типографске карте), планови, скице, макете и фотографије, рачунарски програми (у изворном, објектном извршном коду).

Незавршено ауторско дело, делови ауторског дела, па и наслови ауторског дела сматрају се ауторским делом уколико садрже елементе оригиналности и интелектуалности као и позоришна режија и кореографија, преводи, прилагођавања, музичке обраде и прераде ауторског дела као и збирке ауторских дела под одређеним законским условима (енциклопедије, зборнице, антологије, изабрана дела, музичке збирке и др.). Под истим условима ауторским делом се сматрају и збирке народних књижевних и уметничких творевина, докумената, судских одлука. Под збирком се сматра и база података.

Субјекат ауторског права је физичко лице које је створило ауторско дело. Аутор дела је и носилац ауторског права. Поред аутора носилац ауторског права може бити лице које није аутор, а које је стекло ауторска права у складу са законом.

Садржину ауторских права чине ауторска имовинска и ауторска морална права. Морална права аутора подразумевају: право патернитета, право на назначење имена, право објављивања, право на заштиту интегритета дела и право на супротстављање недостојном искоришћавању дела.²⁾

Економско искоришћавање ауторског дела право је аутора изворног дела као и дела које настаје његовом прерадом. За свако искоришћавање ауторског дела аутору припада накнада уколико законом или уговором није другачије одређено.³⁾

Аутор скоро никада не користи сам своје дело већ то чине одређени привредни субјекти, корисници ауторског дела, па у таквим случајевима аутору припада право на накнаду за свако такво искоришћавање уколико законом није другачије одређено.

Сродна права

Поједина ауторска дела као што су књижевна, музичка и друга уметничка дела могу се искоришћавати на различите начине: приказивањем, извођењем или представљањем од стране других лица, путем снимања, емитовања и др. Ауторско

1. Чл. 2. Закона о ауторским и сродним правима („Службени лист СРЈ“, бр. 24 од 15. маја 1998. год.

2. Види чл. 14.-18. ЗАСП.

3. Чл. 19. ЗАСП.

дело као нематеријално добро одређеном делатношћу претвара се у робу или услугу. „Корисник који дело користи у виду робе, заправо, умножава примерке дела и ставља их у промет у виду нпр. књиге, плоче или касете са музиком, видео касете са филмом и сл. Корисник који дело користи у бестелесном виду, пружа услуге јавног саопштавања дела у виду нпр. позоришног представљања, концертног извођења, емитовања и сл.“⁴⁾

Корисник ауторског дела на основу овлашћења аутора постаје носилац изведених имовинскоправних овлашћења.

Ауторска дела која су предмет извођења или представљања не би се могла презентирати без интерпретатора (музичара, глумца, играча, пантомимичара, певача, диригента). Они личним ангажовањем дело саопштавају јавности.

Ауторско дело и његова интерпретација могу бити забележени као звук, односно одређени низ звукова на носачу звука (фонограм) или као низ слика са или без пратећег звука на носачу слике, односно носачу слике и звука (видеограм).

Извођењем музичког дела врши се коришћење тог дела али се ствара и нова духовна творевина, интерпретација. Производњом грамофонске плоче користи се музичко дело и његова интерпретација и настаје ново нематеријално добро фонограм, односно видеограм па и емисија као посебно нематеријално добро. Стварањем сродних права користи се ауторско дело и то створено изворно сродно право постаје и само предмет економског искоришћавања па и предмет сродноправне заштите.

Сродна права: право интерпретатора, право произвођача фонограма, право произвођача видеограма, право произвођача емисије и право произвођача базе података уређује ЗАСП и пружа им правну заштиту, штити економске интересе правних и физичких лица произвођача фонограма, видеограма, емисије и базе података.⁵⁾

Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио-дифузију (Римска конвенција) донета у Риму 26. октобра 1961. године уређује питања неких сродних права.⁶⁾

WIPO - Уговор о интерпретацијама и фонограмима, усвојен 20. децембра 1996. године на WIPO дипломатској конвенцији о неким питањима ауторског и сродних права, која је одржана у Женеви од 2. до 20. децембра 1996. године, такође уређује питања сродних права и то права интерпретатора и произвођача фонограма.

4. Слободан М. Марковић, Ауторско право и сродна права, „Службени гласник“ Београд, 1999, стр. 32.

5. Видети чл. 104.-133. ЗАСП, Слободан М. Марковић, цит. дело стр. 34-36 и 309-339 и Димитрије Милић, Коментар закона о ауторском и сродним правима, „Номос“ Београд, 1998., стр. 166.-189.

6. Види чл. 2. и 3. Римске конвенције.

Садржина права

Садржину ауторских права чине морална и имовинска права аутора. Код сродних права као права интерпретатора садржину чине морална права као искључива права интерпретатора да буде признат као стваралац своје интерпретације и као такав означен, да се супротстави измени његове интерпретације, ако се тиме угрожава његов стваралачки или стручни реноме, као и да се супротстави стављању у промет снимака са техничким недостатком који угрожавају интегритет интерпретације и реноме интерпретатора. Интерпретатор има имовинска права предвиђена законом на својој интерпретацији.

Садржину права произвођача фонограма чине његова искључива права умножавања и стављање у промет примерка фонограма и давање у закуп примерка фонограма. Произвођач видеограма има искључива имовинска права у погледу умножавања и стављања у промет свог видеограма, његовог јавног саопштавања са носача слике односно слике и звука (приказивања) и давања фонограма у закуп.

Када се ради о произвођачу емисије он има искључиво право да другоме забрани или дозволи: реемитовања своје емисије, снимање своје емисије на носач звука или слике, односно звука и слике и давање примерка снимка у закуп.

Произвођач базе података има искључиво право на умножавање базе података, стављање у промет базе података, давање у закуп примерка базе података, њено јавно саопштавање са телесног носача на којем је база података забележена.

Ограничење права

„Сродна права ни на који начин не утичу на права аутора у погледу њихових дела.“⁷⁾ Искоришћавањем предмета сродних права искоришћава се скоро у свим случајевима и ауторско право.

Ауторско право је апсолутно, искључиво право што се може односити и на сродна права. Међутим, искоришћавањем предмета сродних права не могу се угрожавати права аутора, како ауторска морална тако ни ауторска имовинска права. Искоришћавањем ауторског права може доћи и до њихових ограничења што је резултат ширих интереса и потреба слободе информисања, потреба образовања и др., али се то може вршити у оквиру закона или у складу са уговором.

„Заштита предвиђена овом конвенцијом не дира и не утиче ни у ком погледу на заштиту ауторских права на књижевним и уметничким делима. Сходно томе ниједна одредба ове конвенције не може се тумачити тако да наноси повреду тој заштити.“⁸⁾

Код одређених облика искоришћавања неких врста ауторских дела није потребно претходно добијање дозволе од аутора, односно носилаца ауторских права, нити плаћања накнаде. То се уводи у јавном интересу или када појединачни инте-

7. Чл. 134. ЗАСП.

8. Чл. 1. Римске конвенције.

реси налажу да се без велике штете за аутора, односно носиоца ауторског права ограниче ауторска права. Ограничење ауторског права углавном се врши у интересу: јавне безбедности и правосуђа, унапређења школске наставе, јавног информисања, слободе стваралаштва и ради заштите одређених привредних делатности и унапређења културе и др.

Један вид ограничења потпуно укида искључива имовинска права аутора, доводи до суспензије искључивих права и права на накнаду.

Другу групу ограничења представља законска лиценца. Без дозволе аутора, а уз обавезу плаћања ауторске накнаде дозвољено је умножавање и стављање у промет објављених примерака дела или одломака из дела у сврху наставе, о чему аутор мора бити обавештен пре него што се почне са умножавањем.⁹⁾

У циљу израде сувенира, макета и других предмета према ауторским делима која су изложена на трговима, улицама, парковима, уводи се законска лиценца тродимензионалног умножавања дела без дозволе аутора, а уз плаћање накнаде. То се не односи на примерке дела скулптуре добијене отиском из оригиналног калупа из којег је добивен и примерак дела, када се прави нова грађевина по узору на постојећу грађевину и када се производ обликује према делу примењене уметности.

Јавно саопштавање чланака и фотографија могу се стављати у промет и саопштавати без сагласности аутора а уз плаћање накнаде, под условима да се односе „на текућа друштвена питања, а да то аутор није изричито забранио“.¹⁰⁾

Законска лиценца уведена је у корист емисионих предузећа ради емитовања дела са издатих фонограма. Пре емитовања емисионо предузеће дужно је да утврди висину, начин и рок исплате ауторске накнаде са организацијом за колективно остваривање ауторских и сродних права, односно аутором који није члан организације. То се не односи на дела која се емитују са видеограма и за њих се обавезно тражи дозвола (филмови, снимљене емисије и др.). Уколико се наведена законска решења не поштују, суд може издати привремене мере одузимања или искључења из промета предмета којима се врши повреда или меру забране настављања започетих радњи којима се могла извршити повреда.¹¹⁾

Суспензија искључивих права и права на накнаду уводи се у циљу несметаног и економичнијег рада државних органа, пре свега суда и органа управе, а ради службеног поступка.

У циљу информисања јавности о текућим догађањима путем штампе, радија и телевизије дозвољено је без дозволе и без плаћања накнаде умножавање примерка дела и јавно саопштавање дела уколико је оно објављено да се објављује као саставни део текућег догађаја о коме се јавност обавештава. То се може вршити „само у оном облику који одговара сврси и начину извештавања о текућем догађају“.¹²⁾

9. Чл. 36. ЗАСП.

10. Чл. 49. ЗАСП.

11. Чл. 176. ЗАСП.

Када се ради о извештавању говора, односно беседе или дела исте природе дело се може умножити у целини и јавно саопштити.

Суспензија ауторског права без дозволе и плаћања накнаде за извођење, представљање, преношење извођења или представљања и јавно саопштавање са носача звука и слике уведена је за потребе наставе и на приредбама у образовним установама, верским заједницама и установама за здравствену и социјалну заштиту, казнено-поправним и васпитним установама. Услов за суспензију је да је дело објављено, да се дело не користи ради добити, да публика има бесплатан приступ, као и да интерпретатори дела не примају накнаду за извођење или представљање тог дела.

Суспензија је предвиђена када се за сврхе наставе или испита врши умножавање кратких одломака објављених дела.

Умножавање примерака објављених дела за потребе личног образовања и сличне потребе може се вршити без дозволе и без плаћања накнаде. Међутим, то се не односи на: снимање извођења, представљање и приказивање дела, тродимензионалну реализацију планова за дела ликовне уметности, грађевинску реализацију дела архитектуре, прављење нове грађевине по узору на постојећу која је ауторско дело и рачунарске опреме.¹³⁾

Када се ради о рачунарском програму, лицу које је на законит начин прибавило примерак рачунарског програма дозвољено је да без дозволе аутора и без плаћања накнаде смести програм у меморију рачунара и пусти програм у рад, отклања грешке у програму и врши неопходне измене, направи резервни примерак програма и изврши декомпилацију програма ради постизања одређеног циља али се то не може користити у друге сврхе. То се може вршити непосредно или преко другог стручног лица које ради по његовом налогу.

Право цитирања је дозвољено без дозволе аутора и плаћања накнаде под условом поштовања ауторских моралних права. ЗАСП је напустио решење из претходног Закона о ауторском праву из 1978. године који је допуштао цитирање под условом да одломак не износи више од $\frac{1}{4}$ дела из којег је цитат извађен.

Суспензија се односи и на право емисионих предузећа да сниме дело на носач звука или слике, односно носач звука и слике ради емитовања. Такав снимак мора бити избрисан најкасније у року од три месеца по емитовању дела. Снимљено дело не може се поновити без дозволе аутора.

Суспензија је предвиђена и за дводимензионално умножавање и стављање у промет тако умножених примерака дела која су трајно изложена на јавним трговима, улицама, парковима, као и други облик јавног саопштавања дела.

За потребе израде каталога јавних изложби или јавних продаја предвиђена је суспензија.

Када се излажу или продају уређаји као што су: радио, ТВ апарати, рачунари, грамофони, магнетофони, видео-рекордери и др. и то се врши на сајмовима, у про-

12. Чл. 38. ЗАСП.

13. Чл. 41. ЗАСП.

давницама и другим местима где се демонстрира њихов рад, дозвољено је без дозволе аутора и без плаћања накнаде умножавање дела на носач звука и слике и јавно саопштавање дела на носач звука и слике и саопштавање са тог носача и јавно саопштавање дела које се емитује са тог носача и то у мери која је неопходна за демонстравање рада уређаја. Учињени снимци морају се брисати без одлагања.¹⁴⁾

Све одредбе ЗАСП које се односе на ограничења и исцрпљења ауторског права па и на право емитовања из члана 27. ЗАСП примењују се и на сродна права.¹⁵⁾

Пренос права

Садржину сродних права чини искључиво право субјеката тих права да искоришћавају предмет сродних права. Интерпретатору, за разлику од других сродних права, припадају и морална права која су лична права и делују *erga omnes* и не застаревају. Имовинска права носилаца предмета сродних права могу бити предмет преноса и то без ограничења.

Аутори дела имају право на посебну накнаду од продаје техничких уређаја и носача звука, слике и текста који су подобни за умножавање, а када се ради о умножавању дела фотокопирањем аутор има право и на накнаду и од лица које уз наплату пружа услуге фотокопирања. Под истим условима и носиоци сродних права осим произвођача базе података, имају право на такву посебну накнаду.

Ауторска права се могу преносити наслеђивањем и то ауторска имовинска права. Личноправна овлашћења су везана за личност аутора и она су непреносива. Наследници аутора могу вршити овлашћења која се тичу моралних права аутора осим права на објављивање необјављеног дела ако је то аутор забранио и право на измену дела. Заштиту моралних права аутора која се тичу права патернитета, интегритета дела и забране недостојног искоришћавања дела могу осим наследника вршити и удружења аутора као и институције из области науке и уметности. Ауторска имовинска права могу се преносити уговором, док се морална права не могу преносити уговором. Уговором се могу преносити имовинскоправна овлашћења и то преношење може бити: предметно, просторно и временски ограничено. Уз дозволу аутора, односно његовог наследника лице које је стекло имовинско право наслеђивањем може то право пренети на друго лице. Преносом својине на оригиналном примерку ауторског дела не стиче се и ауторско право на делу.

Посебним уговором могу се преносити имовинска права, а морална права не могу бити предмет уговора.

14. Чл. 47. ЗАСП.

15. Чл. 135. ЗАСП.

Трајање права

Време трајања имовинских ауторских права и предмета сродних права временски је ограничено. Ауторско дело настаје као резултат интелектуалног рада аутора и духовне културе и традиције коју користи. Интереси културе, науке, уметности и стваралаштва народа налажу да се створена дела могу користити без ограничења, слободно после смрти аутора и протекла одређеног времена.¹⁶⁾ Ауторска имовинска права поред имовинскоправних овлашћења садрже и личноправна овлашћења, морална права, која су везана за личност аутора, као и код интерпретатора, па је питање њиховог наслеђивања, односно вршења много сложене.¹⁷⁾

Када се ради о имовинским правима аутора и носилаца сродних права та права трају за живота аутора и одређени временски период после њихове смрти. Тенденција је да се ти рокови трајања заштите продуже „бар на 70 година“.¹⁸⁾

Трајање заштите признате овом конвенцијом обухвата живот аутора и педесет година после његове смрти. Међутим „земље Уније имају право да пропишу дуже трајање заштите...“.¹⁹⁾

Ауторска имовинска права аутора трају 50 година од смрти аутора, као и интерпретатора почев од дана издавања снимка као и за произвођаче фонограма и видеограма и то од њиховог настанка док за произвођаче емисије трају 20 година од првог емитовања. Имовинска права произвођача базе података, трају 15 година од дана настанка базе података. Када се ради о бази података па настану битне промене у селекцији или уређењу садржаја рок се продужава још 15 година.

Морална права аутора и интерпретатора трају и по истеку трајања имовинских права. Законске одредбе које се односе на трајање ауторских права сходно се примењују и на трајање права носилаца предмета сродних права.²⁰⁾

Права странаца

Домаћи аутори и носиоци предмета сродних права уживају ауторскоправну и сродноправну заштиту. Та права припадају и странцима под одређеним условима. Када се ради о ауторском праву, странцу припада заштита ако се испуне један од два услова: да је аутор лице које има ауторска права на основу међународног уго-

16. Видети Димитрије Милић: Слободна дела и заштита ауторског права, Правни живот бр. 11/96, стр. 893.

17. О томе видети Димитрије Милић: Лично правна овлашћења аутора и њихова повреда, Правни живот бр. 11-12/94, стр. 1933..., а о трајању ауторских права Димитрије Милић, Правни живот 11/95, стр. 777...

18. Слободан М. Марковић, цит. дело стр. 303.

19. Чл. 7. Бернске конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела од 9. септембра 1886. године коју је ратификовала Југославија („Службени лист СФРЈ“, бр. 14 од 21.3.1985. године).

20. О трајању права чл. 96.-100. и чл. 138. ЗАСП.

вора који је потврдила наша земља и под условом узајамности, реципроцитета између наше земље и земље којој аутор припада. Међутим, када се ради о моралним правима страних аутора, та права им се безусловно признају.

Интерпретатору и произвођачу фонограма који су странци признају се сродноправна овлашћења предвиђена ЗАСП на основу међународних уговора које је потврдила Савезна Република Југославија. Интерпретатору странцу та права се признају под испуњењем једног од услова: да има пребивалиште у СРЈ, да је интерпретација изведена на територији наше земље, да је забележена (снимљена) на фонограму који је заштићен по нашем закону или да је неснимљена интерпретација садржана у емисији која је заштићена по ЗАСП.

Произвођачу видеограма, емисије и базе података који је странац признају се права предвиђена ЗАСП на основу међународних уговора које је потврдила СРЈ или на основу узајамности. Када су они настали први пут на територији СРЈ признају им се права предвиђена ЗАСП. Уколико је емисија емитована, односно реемитована на територији наше земље произвођачу емисије – странцу признају се сва права предвиђена ЗАСП.

Страном држављанину интерпретатору признају се морална права и за то се не тражи испуњење било каквих услова.

Dimitrije Milić,
Lawyer, Belgrade

The Relationship between Copyrights and Similar Rights

Summary

The similar rights cannot infringe the copyrights of an author, as the creator of an intellectual deed. The author has property rights in accordance with the statute and they can be limited only in cases and by methods provided by statute. Transfer of copyrights and of object of the similar rights can be performed on the ground of inheritance or contract, with exception of author's and of interpreter's moral rights. The author has property rights in the course of his life and of legally provided time after his death. The same is with the similar rights. The foreign citizens enjoy legal protection of their copyrights within the territory of our country.

Key words: *author, interpreter, phonogram, broadcasting.*